

Purickis Juozas

*VI vyriausybės (1920 06 19–1922 02 02) užsienio reikalų ministras
(iki 1921 12 20)*

Gimė 1883 04 19 Petrošiškių vnk., Jiezno vlsč., Trakų apskr. Lietuvis, katalikas. Tėvai bajorai Jonas ir Franciška (buv. Kalkovska) Puržickiai. Turėjo keturis brolius. Vedęs, žmona ukrainietė stačiatikė Jelena (Elena) Skriabina (g. 1900). Santuoką 1926 12 20 įregistravo Maskvos civilinės metrikacijos įstaigoje. Vaikų

J. Purickis, kaip ir kiti keturi jo broliai, neturėjo. Oficialiai iki 1929 m. katalikų kunigas, nors nuo kunigystės atitolo gerokai anksčiau. Mirė 1934 10 25 Kaune. Palaidotas šio miesto evangelikų kapinėse. Sovietmečiu kapinės sunaikintos. Tikslī palaidojimo vieta nežinoma.

Mokslus kartu su žinomu būsimoju Lietuvos visuomenės ir politiniu veikėju – Liudu Gira pradėjo Stakliškių parapijos pradinėje m-kloje. Vietos klebonas vėliau turėjo įtakos J. Purickio ir L. Giros pasirinkimui studijuoti kunigų s-joje. 1892–1895 m. lankė ir baigė Jiezno rusišką valdinę pradžios m-klą. Trejus metus dirbo tėvo ūkyje. 1898–1902 m. mokėsi g-joje Kaune, tačiau egzaminus išlaikė Maskvoje. 1904 m. įstojo į Žemaičių kunigų s-ją Kaune. 1908–1912 m. studijavo ir baigė Peterburgo dvasinę akademiją. 1913 m. įstojo į katalikišką Fribūro (Šveicarija)

u-tą, kurį baigė 1916 m., apgynęs daktaro disertaciją istorine tema „Protestantizmo Lietuvoje žlugimo priežastys (XVI šimtmečio pabaiga ir XVII pradžia)“. Įgijo filosofijos mokslų daktaro laipsnį. Pasižymėjo kaip gabus mokslininkas ir produktyvus publicistas. Per 20 kūrybos metų paskelbė apie 1000 įvairių straipsnių, knygų, brošiūrų. Neretai pasirašinėjo Vygando, dr. Wykinto, Aleksotiškio, Frediškio, Kauniškio, dr. Puryckio, dr. J. P. ir kitais slapyvardžiais. Laisvai kalbėjo lenkų, rusų, prancūzų, vokiečių kalbomis.

Apgynęs disertaciją, į Lietuvą grįžti iš Fribūro neturėjo galimybių dėl prasidėjusio I p. k. Iki jo pabaigos liko Šveicarijoje ir aktyviai įsitraukė į politinę lietuvių veiklą. Kartu su kitais Fribūre studijuojančiais lietuviais jau nuo 1913 m. atsiribojo nuo bendros veiklos su lenkais. Sukūrė lietuvių studentų d-ją „Lituania“. Nuo 1915 m. J. Purickis įsitraukė į Juozo Gabrio vadovaujamą Lietuvių informacijos biurą, kuris leido Lietuvos savarankiškumo klausimą populiarinančią literatūrą. Iki 1919 m. buvo išleistos 47 knygos apie Lietuvą užsienio kalbomis. Iš jų 3 parašė J. Purickis. Nuo 1915 m. aktyviai įsitraukė į konferencijų, kuriose buvo deklaruojamas Lietuvos nepriklausomybės klausimas, organizavimą. Rengė rezolucijas. 1916 03 01–05 Berne sušauktos konferencijos metu Šveicarijos lietuviai pirmą kartą paskelbė, kad galutinis

jų tikslas – Lietuvos nepriklausomybė. Jie atsiribojo ir nuo Lenkijos. 1917 m. dirbo Lozanoje sudarytame Vyriausiajame lietuvių k-te, kuris rūpinosi Popiežiaus paskelbtos rinkliavos Lietuvai rinkimu. J. Purickis įvairiomis kalbomis rašė atsišaukimus ir raginimus į visus pasaulio katalikus aukoti nuo karo ir vokiečių okupacijos kenčiantiems Lietuvos gyventojams. Kaip Šveicarijos lietuvių atstovas dalyvavo 1917 09 18–22 konferencijoje Vilniuje, kurioje buvo išrinkta Lietuvos Taryba. Konferencijos metu skaitė pranešimą, kuriame siūlė Lietuvos politiką orientuoti JAV ir Vokietijos kryptimi. Argumentai buvo du. Pirmiausia, Lietuva buvo okupuota vokiečių, todėl su jais tartis buvo būtina. Antra, JAV įtaka pasaulyje pradėjo augti, todėl šios valstybės parama buvo reikšminga. Tačiau jo kalba papiktino kai kuriuos vietos lietuvius dėl siūlymo tartis su vokiečiais.

1917 10 18–20 J. Purickis dalyvavo lietuvių konferencijoje Stokholme. Čia susirinko lietuvių atstovai iš JAV, Rusijos, Danijos, Švedijos, Šveicarijos. Konferencijos metu jis supažindino su prieš mėnesį vykusios Vilniaus konferencijos eiga ir paragino visus pasaulio lietuvius pripažinti A. Smetonos vadovaujamą Lietuvos Tarybą vyriausiuoju visos lietuvių tautos organu nepriklausomybei atkurti. Pasibaigus konferencijai Švedijoje, jis Berlyne susitiko su vienu žymiausių vokiečių katalikų Centro partijos lyderiu Matiju Erbergeriu (Matthias Erzberger). Pastarasis buvo svarbiausias žmogus Vokietijoje (o gal ir Europoje), kuris rėmė Lietuvos savarankiškumo idėją ir prisidėjo prie jos realizavimo. M. Erbergeris 1917 m. rudenį pritarė Lietuvos nepriklausomybės idėjai ir pasiūlė planą, kaip atsiriboti nuo Vokietijos karinių sluoksnių planų Lietuvą prijungti prie protestantiškos Prūsijos. Jo iniciatyva kilo mintis Lietuvą skelbti nepriklausoma konstitucine monarchija, kuriai vadovautų vokiečių katalikas grafas Vilhelmas fon Urachas. Šią idėją vėliau buvo mėginta realizuoti. J. Purickis tapo jos pagrindiniu propaguotoju.

1918 m. pradžioje paskirtas Lietuvos atstovo Vokietijoje Jurgio Šaulio pavaduotoju. 1919 03–1920 05, t. y. iki rinkimų į StS vadovavo atstovybei. Tai buvo svarbiausia Lietuvos Respublikos diplomatinė atstovybė užsienyje, nes per ją ėjo visi kontaktai su kitomis Europos šalimis. Kol vokiečių kariuomenė buvo Lietuvos teritorijoje, jis rūpinosi neutralizuoti Berlyno spaudimą prisijungti Lietuvą prie Prūsijos. Todėl aktyviai siūlė Lietuvą susieti su Vurtenbergo kunigaikščiu Vilhelmu fon Urachu. Taip siekta sutrukdyti vokiečiams įgyvendinti jų planus. Manoma, kad jis sugalvojo V. fon Urachui suteikti Mindaugo II vardą. Iki 1918 06 J. Purickis kartu su Martynu Yču parengė Lietuvos, kaip monarchinės valstybės, Konstitucijos projektą, kurį 1918 07 11 patvirtino Taryba. Dėl to kilo krizė šioje, aukščiausioje, Lietuvos politinėje institucijoje. Kairieji politikai, protestuodami prieš monarchijos skelbimą, iš Tarybos pasitraukė. Vietoj jų kooptuoti nauji nariai. Vienas iš jų – J. Purickis.

Nors J. Purickis nenorėjo savęs susieti su kokia nors politine partija, tačiau rėmė LKDP. 1920 m. išrinktas į LKDP CK. Nebūdamas aktyvus partinis

veikėjas, vėliau atsiribojęs nuo LKDP ir suartėjęs su TPP, tačiau tuo metu būdamas kunigu ir dėl savo erudicijos bei patirties diplomatinėje tarnyboje išrinktas į StS. Priklausė LKDP frakcijai. Dirbo parlamentinėse Finansų ir biudžeto bei Užsienio reikalų k-jose. Pirmųjų savo kalbų StS metu reiškė nuomonę Prezidento institucijos klausimu. Pradžioje laikėsi nuostatos, kad ši institucija Lietuvos politinei sistemai nereikalinga. Vėliau nuomonę pakeitė argumentuodamas, kad be Prezidento užsienio valstybės Lietuvą gali palaikyti per daug „kairuoliška“ ar net bolševikine šalimi.

Patirtį turintį bei laisvai kalbantį keturiomis užsienio kalbomis jį Švietimo ministro poste 1918 m. norėjo matyti I Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovas Augustinas Voldemaras. Tačiau dėl ideologinių prieštaravimų su kairiaisiais politikais J. Purickis savo kandidatūrą atsiėmė. Po dvejų metų pakviestas užimti Kazio Griniaus vadovaujamoje VI vyriausybėje užsienio reikalų ministro postą. Pagrindiniai ministro uždaviniai buvo: baigti derybas su Sovietų Rusija dėl taikos sutarties, santykių su Antante plėtojimas, draugiškų santykių su Latvija ir Estija palaikymas bei Lietuvos–Lenkijos diplomatinio ginčo sprendimas. Reikšmingas buvo valstybės pripažinimo *de jure* klausimas. Iki J. Purickio ministeriavimo laikų tai buvo padariusi vienintelė valstybė – Vokietija, kurioje iki 1920 05 diplomatinį darbą jis ir dirbo. Jam einant užsienio reikalų ministro pareigas, tokių valstybių skaičius padidėjo iki 12.

Lietuvos diplomatų delegacijoje, kuri derėjosi su Sovietais dėl reikšmingos Lietuvai taikos sutarties pasirašymo, J. Purickis nedalyvavo. Tačiau kaip ministras vadovavo baigiamajam derybų etapui. Be to, jam reikėjo atlaikyti Vakarų valstybių užsienio diplomatų spaudimą. Jie kaltino Lietuvą sudarius sutartį tada, kai Raudonoji armija atsidūrė Lietuvos teritorijoje kovos su Lenkija metu. 1920 07 12 sutartis pasirašyta. Ji apibrėžė rytinių Lietuvos sienų ribas. Kita vertus, Sovietai, stumdami Lenkijos kariuomenę atgal į Vakarus, užiminėjo Lietuvai sutartimi numatytas teritorijas. Nors Ministrų kabinetas buvo davęs nurodymą Lietuvos kariuomenei pirmiau nei bolševikai atsiimti iš lenkų kariuomenės Vilnių, tačiau, lenkams atsisakius perduoti lietuviams istorinę sostinę, į Vilnių pirmieji įžygiavo Raudonosios armijos daliniai. J. Purickiui teko daug vargti derantis su Sovietų politikais dėl antilietuviškos propagandos nutraukimo mieste. Jis stengėsi pagalbos prieš Rusiją ieškoti Vakarų Europos politiniuose sluoksniuose. Tačiau jie kaltino Lietuvą prielankumu bolševikams. Tam, kad paneigtų tokią nuostatą, užsienio reikalų ministras 1920 08 dalyvavo Buldurių (Latvija) konferencijoje, kurioje svarstyta Baltijos šalių ir Lenkijos s-gos prieš Sovietus sudarymas. Čia nutarta, kad Lietuva ir Lenkija savo teritorinį ginčą spręs derybų keliu. Nors 1920 07 12 sutartis istorikų vertinama įvairiai, tačiau J. Purickio ministeriavimo metais daugiau ar mažiau, tačiau pavyko išspręsti juridinius Lietuvos ir Sovietų Rusijos santykius.

Spręsti tarpvalstybinių santykių su Lenkija klausimą užsienio reikalų ministrui sekėsi sunkiai. Nors 1920 07, pralaimėdama karinius mūšius bolševikams, Lenkija buvo priversta pripažinti Lietuvą *de facto*, netgi 1920 07 10 konferencijoje sutiko perleisti Lietuvai Vilnių, tačiau santykiai dėl to nepagerėjo. Netrukus lenkai pradėjo stumti bolševikus į Rytus, todėl jų pozicijos stiprėjo – pradėjo užimti Lietuvai priklausančias teritorijas. J. Purickio protestai Tautų Sąjungai naudos nedavė. 1920 10 09 lenkų generolo Liucijano Želigovskio vadovaujami daliniai užėmė Vilnių. Jo priklausomybės klausimas nebuvo išspręstas visu tarpukariu. Nuo 1920 09 daugiau nei mėnesį užsienio reikalų ministras buvo išvykęs vizito į Prancūziją ir Didžiąją Britaniją. Susitikimuose su aukščiausiais politiniais sluoksniais mėgino asmeniškai pateikti lietuvių pozicijas ir argumentaciją santykių su Lenkija klausimu. Po Vilniaus užėmimo Vakarų diplomatų buvo spaudžiamas sutikti vykdyti plebiscitą Vilniaus krašte. Nors dvejojo, tačiau 1921 02 13 ryžosi nuo šio Vakarų valstybių siūlymo atsisakyti. Naujas iššūkis J. Purickio laukė dėl vadinamojo Paulio Hymanso projekto. Tautų Sąjungos vadovas pateikė du projektus, kaip pasiekti, kad Lietuva su Lenkija susitartų. Jo esmė – abiejų tautų konfederacija. Ši žinia sukėlė tikrą audrą Lietuvos visuomenėje. Nors diplomatinis korpusas iš dalies sutiko su antruoju projektu, tačiau Lietuvos politinė opozicija ir eiliniai gyventojai sukėlė virtinę mitingų ir protestų prieš tokius sprendimus. Į tuometinio derybų dėl projekto priėmimo delegacijos vadovo Ernesto Galvanausko gyvybę buvo pasikėsinta. 1921 06 19 naktį tą patį patyrė ir J. Purickis. Esant tokiai atmosferai, projektas 1921 12 24 buvo atmestas. Užsienio reikalų ministras, pradžioje delsęs priimti sprendimą, vėliau tapo vienu iš tų, kurie pasisakė prieš P. Hymanso iniciatyvas.

Tvirtiesnio bendradarbiavimo su Latvija ir Estija 1920–1921 m. Lietuvai pasiekti nepavyko. Po apčiuopiamų rezultatų nedavusios konferencijos Bulduriuose, 1921 07 12–13 Rygoje įvyko Lietuvos, Latvijos, Estijos Užsienio reikalų konferencija. Šis ministrų mėginimas susitarti dėl politinės ar karinės s-gos nebuvo sėkmingas. Kita vertus, 1921 05 14 Lietuva su Latvija pasirašė konvenciją dėl sienų. Taip buvo išspręsti nesutarimai, kam turi priklausyti Mažeikiai ar Liepoja.

Politinė J. Purickio karjera baigėsi staiga. 1921 12 21 jis Ministrui Pirmininkui įteikė atsistatydinimo prašymą, kuris buvo patenkintas 1922 01 01. Pagrindinė priežastis – kontrabandos skandalas. Jis tada plačiai nuskambėjo Lietuvoje ir įgavo „Sacharino bylos“ pavadinimą. Jos esmę sudarė kontrabandos prekių – sacharino ir kokaino gabenimas diplomatiniais vagonais į Sovietų Rusiją. Baudžiamojon atsakomybėn patraukti du Užsienio reikalų ministerijos valdininkai ir du Lietuvos pasiuntinybės Maskvoje tarnautojai. Teismo procesas užtruko ir nors 1925 m. Vyriausiasis Tribunolas J. Purickį išteisino, tačiau jo autoritetas smuko. Be to, bylos eskalavimas spaudoje, politinių oponentų reikalavimai ir LKDP politikų spaudimas X vyriausybės

vadovui Antanui Tumėnui daryti įtaką, kad byla būtų išspręsta palankiai, tapo viena iš Kabineto krizės 1925 02 priežasčių. Dėl šių priežasčių J. Purickis atsiribojo nuo LKDP ir pasitraukė iš aktyvios politinės veiklos.

Pasitraukęs iš aktyvios politikos, persikėlė į Berlyną. Gilino studijas, pradėjo aktyviai bendradarbiauti spaudoje. Rašė daugiausia politinėmis temomis. Neretai atlikdavo Lietuvos vyriausybės pavedimus su užsienio politika susijusiais klausimais. 1925 m. įpareigotas perduoti Popiežiaus administracijai Lietuvos vyriausybės notą, kurioje protestuojama prieš Vatikano ir Varšuvos sudarytą konkordatą, pagal kurį Vilniaus vyskupija priskirta Lenkijos bažnytinei provincijai. Buvo įpareigotas parengti dokumentus ekonominiams Lietuvos susitarimams su Švedija, Vokietija. 1926 m. prisidėjo prie Lietuvos–SSRS nepuolimo sutarties ir prekybos susitarimo rengimo. Tais pačiais metais paskirtas Užsienio reikalų ministerijos Ekonomikos departamento direktoriumi. 1927 m. vadovavo ministerijos Teisių ir administracijos departamentui. 1927 m. pavasarį išsiskyrus LKDP ir Tautininkų keliams, iš pareigų atleistas.

Aktyviai dalyvavo įvairių nepolitinių d-ųjų ir org-ųjų veikloje. 1930 m. įkūrė ir iki mirties vadovavo Lietuvos žurnalistų s-gai. Priklausė Šaulių s-gai, Vilniui vaduoti s-gai ir kitoms org-joms. 1926 m. viešėdamas Maskvoje susipažino su stačiatikių tikėjimo išsiskyrusia moterimi ir vedė. Dėl šios priežasties J. Purickis ne tik pašalintas iš kunigystės, tačiau po mirties Lietuvos Katalikų bažnyčios vadovybė neleido jo laidoti katalikų kapinėse. Mirė netikėtai nuo širdies infarkto eidamas 51 metus. Buvęs partijos bendražygis krikdemas kun. Antanas Šmulktystys atsisakė atlikti katalikiškas laidojimo apeigas. Žmona užpyko ir kreipėsi į Kauno evangelikus reformatus. Jų kapinėse J. Purickis ir palaidotas. Žmona Elena 1938 m. išvažiavo gydytis į Prancūziją ir į Lietuvą nebegrįžo.

Purickis J., „Lietuvių veikimas Didžiojo karo metu“, *Pirmasis Lietuvos nepriklausomybės dešimtmetis 1918–1928*, Kaunas, 1992 (antrasis leid.), p. 44–58; Gaigalaitė A., „Dr. Juozo Purickio veikla siekiant Lietuvos tarptautinio pripažinimo (1920 06 19–1922 01 01)“, *Lietuvos užsienio reikalų ministrai (1918–1940)*, Kaunas, 1999, p. 39–70; Gaigalaitė A., Žeimantienė J., *Juozas Purickis-Vygandas*, Vilnius, 2004, 410 p.; Gaigalaitė A., „Purickis Juozas“, *LStSNBŽ*, Vilnius, 2006, t. 2, p. 287–290; *Lietuvos istorija*, t. 10, d. 1, *Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2013 p. 236–357.

Artūras Svarauskas